

TỪ SỢI LỤA ĐẾN BẢN SẮC VĂN HÓA: BẢO TỒN VÀ PHÁT TRIỂN LÀNG LỤA MÃ CHÂU

Lê Thanh Hoà^{1*}

Tóm tắt:

Làng lụa Mã Châu, tỉnh Quảng Nam, Việt Nam, là một trong những làng nghề truyền thống lâu đời và nổi tiếng với sản phẩm lụa chất lượng cao. Làng lụa Mã Châu không chỉ là một nơi sản xuất lụa mà còn là nơi gắn kết với bản sắc văn hoá độc đáo của người dân địa phương. Tuy nhiên, trong thời đại hiện đại, làng lụa Mã Châu đối mặt với nhiều thách thức về bảo tồn và phát triển. Bài viết này tập trung nghiên cứu về quá trình bảo tồn và phát triển làng lụa Mã Châu, với hy vọng tìm ra những giải pháp thích hợp để duy trì và phát triển ngành công nghiệp lụa truyền thống này.

Từ khoá: làng lụa Mã Châu, bản sắc văn hoá, lụa truyền thống, dệt lụa, bảo tồn văn hoá, phát triển bền vững, giá trị văn hoá truyền thống.

Abstract:

Mã Châu Silk Village in Quảng Nam Province, Vietnam, stands as one of the most ancient and renowned traditional craft villages, celebrated for its high-quality silk products. Mã Châu Silk Village is not only a silk production site but also a place deeply intertwined with the unique cultural identity of the local people. However, in the modern era, Mã Châu Silk Village faces numerous challenges related to conservation and development. This article focuses on studying the process of conserving and developing Mã Châu Silk Village, with the hope of finding suitable solutions to maintain and develop this traditional silk industry.

Keywords: Mã Châu Silk Village, cultural identity, traditional silk, silk weaving, cultural preservation, sustainable development, traditional cultural values.

1. Đặt vấn đề

Làng lụa Mã Châu, Quảng Nam, Việt Nam, với truyền thống dệt lụa lâu đời, đang đối mặt với thách thức bảo tồn và phát triển trong thời đại hiện đại. Bài báo này tập trung

vào quá trình bảo tồn và phát triển ngành công nghiệp lụa truyền thống của Mã Châu, nhằm tìm kiếm giải pháp để duy trì và phát triển bền vững. Xét đến tầm quan trọng văn hóa và lịch sử của làng lụa, cùng với những thách thức như cạnh tranh từ sản phẩm công nghiệp, giảm nguồn nhân lực, thay đổi thói quen tiêu dùng và tác động môi trường, bài báo khám phá cách làng lụa Mã Châu có thể kết hợp giữa truyền thống và đổi mới để thu hút người tiêu dùng

¹ Khoa Mỹ Thuật Ứng Dụng, Trường Đại học Văn Lang

* Người chịu trách nhiệm bài viết: NTK Lê Thanh Hòa
(Email: justin.lethanhhhoa@gmail.com)

đầu định cư lập xóm làng, di dân người Việt gắn bó với cây dâu như một sự lựa chọn mang tính sinh tồn.

2.1. Giới thiệu về tầm quan trọng của làng lụa Mã Châu trong văn hóa và lịch sử Việt Nam.

Theo thời gian, sau thời kỳ chiến tranh và sự phát triển của công nghiệp, nghề dệt lụa truyền thống tại làng Mã Châu đã gặp khó khăn và suy giảm, hiện đang mai một dần. Hiện nay, làng Lụa Mã Châu chỉ còn một số hộ gia đình tiếp tục truyền thống nghề dệt lụa, nhưng vẫn giữ được sự độc đáo và giá trị văn hóa truyền thống của làng nghề và đang ngày một nỗ lực hồi sinh sản phẩm lụa tơ tằm Mã Châu có tuổi đời hơn 600 năm tuổi này.

Đối với mẹ cha, dòng họ, quê hương, bà Quý Phi- Đoàn Thị Ngọc là một người con rất mực nét na, hiếu thảo, luôn kính trên nhường dưới và luôn nặng tình gắn bó cùng quê “anh ư hương, tử ư hương”. Do sự tác động và khích lệ của bà với tư cách là vương phi của một vị chúa cai quản cả một vùng rộng lớn Đàng Trong của Đại Việt mà nông thôn đất Quảng thời bấy giờ, trước hết là hai phủ Duy Xuyên, Điện Bàn phát triển nhiều nghề: trồng dâu, nuôi tằm, ương tơ, dệt lụa... tồn tại mãi đến ngày nay.

Nghề dệt lụa phát triển mạnh mẽ và trở thành nguồn sống chính của người dân ở làng Mã Châu. Làng Lụa Mã Châu đã trở thành một trung tâm dệt lụa nổi tiếng trong vùng, với hàng trăm nhà dệt lụa và hàng nghìn người thợ dệt lụa. Các sản phẩm lụa của làng Mã Châu làm từ tơ tằm tự nhiên và được chế tác bằng tay, có chất lượng cao và độ bền lâu.

Trong quá khứ, làng Lụa Mã Châu đã trở thành nhà cung cấp lụa cho hoàng gia và tầng lớp quý tộc. Các sản phẩm lụa từ Mã Châu đã được xuất khẩu sang các nước châu Á và châu Âu, đặc biệt là Nhật Bản và Hà Lan. Làng lụa Mã Châu giữ một vị trí đặc biệt trong lòng người dân Việt khi nó không chỉ đơn thuần là nơi sản xuất ra những sản phẩm thương mại, mà còn góp phần lưu giữ và phát triển nghệ thuật dệt lụa truyền thống. Mỗi tấm lụa dệt ra tại làng Mã Châu đều mang những giá trị văn hóa, những câu chuyện dân gian và bản sắc dân tộc.

Dệt lụa không chỉ là một nghề, mà còn là một phần của cuộc sống hàng ngày và văn hóa cộng đồng. Các lễ hội, sự kiện truyền thống và hoạt động cộng đồng thường xuyên

được tổ chức, nơi mà nghệ thuật dệt lụa và bản sắc văn hóa được truyền bá và giao lưu. Trong bối cảnh hiện đại và toàn cầu hóa, làng lụa Mã Châu vẫn kiên trì giữ vững những giá trị truyền thống, trở thành một biểu tượng của sự kiên nhẫn, tinh thần và bản lĩnh của người dân Việt. Làng lụa Mã Châu không chỉ là nơi sản xuất ra những tấm lụa đẹp mắt, mà còn là một di sản văn hóa quý giá, gắn liền với lịch sử và bản sắc dân tộc của Việt Nam. Sự tồn tại và phát triển của làng lụa qua bao thế hệ chứng tỏ tầm quan trọng không thể phủ nhận của nó trong tâm thức và trái tim người Việt.

2.3. Thách thức và cơ hội:

2.3.1. Các thách thức mà làng lụa Mã Châu đang phải đối mặt.

Sự phát triển của công nghệ đã giúp cho việc sản xuất lụa trở nên nhanh chóng và tiết kiệm chi phí hơn. Lụa công nghiệp thường có giá rẻ hơn và có sẵn trên thị trường, làm giảm giá trị và đặc trưng của lụa truyền thống Mã Châu. Nhiều người trẻ tuổi trong làng thường tìm kiếm cơ hội nghề nghiệp ở các thành phố lớn thay vì tiếp tục theo nghề dệt lụa truyền thống, dẫn đến giảm sức lao động và nguy cơ mất đi kỹ thuật truyền thống. Việc cung cấp nguyên liệu cho quá trình sản xuất lụa, như lá dâu để nuôi tằm, ngày càng gặp khó khăn do giảm diện tích đất trồng và tác động của biến đổi khí hậu. Điều này tăng giá thành sản xuất và ảnh hưởng đến chất lượng sản phẩm. Với sự đa dạng hóa của thị trường thời trang, nhu cầu và thói quen của người tiêu dùng cũng thay đổi nhanh chóng, khiến cho một số mẫu lụa truyền thống có thể không còn phù hợp. Biến đổi khí hậu và các vấn đề môi trường có thể ảnh hưởng đến việc nuôi tằm và sản xuất lụa, làm tăng chi phí và giảm hiệu quả sản xuất. Nhiều hộ sản xuất lụa truyền thống ở Mã Châu gặp khó khăn trong việc huy động vốn

để mở rộng sản xuất, áp dụng công nghệ mới và tiếp cận thị trường. Do thiếu sự kiểm soát chặt chẽ và tiêu chuẩn hoá trong quá trình sản xuất, chất lượng sản phẩm lụa không đồng đều, dẫn đến việc khó khăn trong việc xây dựng uy tín thương hiệu trên thị trường.

Khó khăn trong việc tiếp cận thị trường do thiếu kênh tiếp thị hiệu quả và khả năng tiếp cận với thị trường quốc tế là một trong những thách thức lớn, khiến sản phẩm lụa Mã Châu khó có cơ hội cạnh tranh và phát triển. Dù có giá trị văn hóa và nghệ thuật cao, sản phẩm lụa Mã Châu vẫn chưa được quảng cáo và tiếp thị mạnh mẽ để thu hút sự quan tâm từ khách hàng trong và ngoài nước. Việc giữ gìn và phát triển di sản văn hóa trong bối cảnh hiện đại luôn là một thách thức. Làng lụa Mã Châu cần tìm cách kết hợp giữa truyền thống và đổi mới để thu hút người tiêu dùng và du khách. Để vượt qua những thách thức này, làng lụa Mã Châu cần có sự đổi mới, sáng tạo và hợp tác chặt chẽ giữa cộng đồng, chính phủ và các tổ chức liên quan. Việc đào tạo và giáo dục cho thế hệ trẻ, kết hợp với việc áp dụng công nghệ và tiếp cận thị trường hiệu quả sẽ giúp làng lụa Mã Châu tiếp tục phát triển và giữ vững vị thế của mình trong bối cảnh hiện đại.

2.3.2. Cơ hội và tiềm năng phát triển trong tương lai.

Dù đối mặt với nhiều những khó khăn và thách thức, lụa Mã Châu vẫn sở hữu nhiều cơ hội và tiềm năng phát triển trong tương lai. Lụa Mã Châu mang một bản sắc văn hóa riêng biệt, khác biệt so với các sản phẩm lụa khác trên thị trường. Điều này tạo nên một sự độc đáo và khả năng thu hút khách hàng tìm kiếm sản phẩm có giá trị truyền thống. Các họa tiết dệt trên lụa Mã Châu thường mang nhiều ý nghĩa văn hóa, từ tín ngưỡng tâm linh, biểu tượng tự nhiên đến cuộc sống

hàng ngày. Sự độc đáo này có thể thu hút người tiêu dùng tìm kiếm sản phẩm có giá trị văn hóa sâu sắc. Sự tỉ mỉ trong quá trình sản xuất lụa, từ việc chọn kén, tách sợi đến dệt và nhuộm, là điểm nhấn tạo nên sự khác biệt và giá trị cho sản phẩm. Trong bối cảnh ngày càng nhiều người tiêu dùng quan tâm đến sản phẩm bền vững, thân thiện với môi trường, lụa Mã Châu, với quá trình sản xuất tự nhiên và thân thiện với môi trường, có cơ hội lớn để thu hút khách hàng.

Nhiều chương trình hỗ trợ phát triển nghề truyền thống và bảo tồn di sản văn hóa đang được triển khai, giúp làng lụa Mã Châu có thêm nguồn lực để đổi mới và phát triển. Chính phủ và các tổ chức phi chính phủ có thể hỗ trợ việc đào tạo kỹ thuật, tiếp cận thị trường và quảng cáo sản phẩm để giúp làng lụa Mã Châu phát triển mạnh mẽ hơn. Làng lụa Mã Châu có tiềm năng trở thành một điểm đến hấp dẫn cho du lịch văn hóa. Khách du lịch có thể trải nghiệm quá trình sản xuất lụa truyền thống và tìm hiểu về văn hóa, lịch sử của làng. Sự đổi mới trong thiết kế, kết hợp giữa họa tiết truyền thống và xu hướng thời trang hiện đại có thể tạo ra những sản phẩm lụa độc đáo và hấp dẫn, mở rộng thị trường tiêu thụ. Với sự hỗ trợ về quảng cáo, tiếp thị và hợp tác quốc tế, lụa Mã Châu có cơ hội được giới thiệu và tiếp cận với thị trường quốc tế, đặc biệt là thị trường yêu thích sản phẩm truyền thống và thủ công. Việc ứng dụng công nghệ vào quá trình sản xuất và quảng cáo có thể giúp nâng cao hiệu suất, chất lượng sản phẩm và mở rộng thị trường. Để tận dụng tối đa cơ hội và tiềm năng này, làng lụa Mã Châu cần có sự đổi mới, đầu tư, và hợp tác chặt chẽ giữa các bên liên quan. Sự kết hợp hài hòa giữa giữ gìn truyền thống và đổi mới sẽ giúp lụa Mã Châu tiếp tục phát triển và khẳng định vị thế của mình trên thị trường trong và ngoài nước.

2.4. Năng lực bảo tồn và phát triển:

2.4.1. Các dự án và hoạt động nhằm bảo tồn truyền thống dệt lụa.

Việc bảo tồn và phát triển truyền thống dệt lụa đòi hỏi sự phối hợp chặt chẽ giữa cộng đồng, chính phủ và các tổ chức liên quan. Thành lập các trung tâm chuyên về bảo tồn và truyền bá văn hóa dệt lụa, nơi mà du khách và người dân có thể tìm hiểu, trải nghiệm và tham gia vào quá trình sản xuất lụa truyền thống. Tổ chức các khóa học và chương trình đào tạo cho thế hệ trẻ, nhằm truyền đạt kỹ thuật và bí quyết dệt lụa từ các nghệ nhân giàu kinh nghiệm. Cung cấp hỗ trợ tài chính và nguyên liệu cho các hộ sản xuất lụa truyền thống, giúp họ duy trì và phát triển hoạt động sản xuất. Phát triển các tour du lịch tới làng lụa, nơi mà du khách có thể trực tiếp tham gia và trải nghiệm quá trình sản xuất lụa truyền thống. Tổ chức các triển lãm và hội chợ để giới thiệu sản phẩm lụa truyền thống đến với cộng đồng và du khách, tạo cơ hội kết nối giữa người sản xuất và người tiêu dùng.

Thực hiện các dự án nghiên cứu nhằm cải tiến kỹ thuật sản xuất, áp dụng công nghệ mới vào quá trình dệt lụa mà vẫn giữ gìn bản sắc truyền thống. Kết nối với các tổ chức và nhóm nghiên cứu quốc tế để trao đổi kiến thức, kỹ thuật và kết hợp trong các dự án bảo tồn di sản văn hóa. Tạo ra các chiến dịch quảng cáo và tiếp thị nhằm nâng cao nhận thức và tạo sự quan tâm từ cộng đồng đối với sản phẩm lụa truyền thống. Phát triển hệ thống chứng nhận và gắn mác cho sản phẩm lụa truyền thống, nhằm tạo nên sự đặc trưng và khẳng định chất lượng sản phẩm trên thị trường. Những dự án và hoạt động trên không chỉ giúp bảo tồn di sản văn hóa dệt lụa mà còn tạo ra nguồn thu nhập và cơ hội việc làm cho cộng đồng, đồng thời nâng cao uy tín và vị thế của sản phẩm lụa truyền thống trên thị trường trong và ngoài nước.

2.4.2. Sự hợp tác giữa chính quyền và cộng đồng trong việc phát triển ngành lưa.

Sự hợp tác giữa chính quyền và cộng đồng trong việc phát triển ngành lưa là điều cần thiết và mang tính chiến lược. Điều này không chỉ giúp bảo tồn di sản văn hóa mà còn thúc đẩy sự phát triển kinh tế và xã hội của cộng đồng. Chính quyền có thể ban hành các chính sách ưu đãi thuế, hỗ trợ tài chính, cung cấp nguyên liệu và hạ tầng cho các hộ sản xuất lưa truyền thống. Tổ chức các khóa đào tạo kỹ thuật, quản lý và tiếp thị cho những người tham gia vào ngành lưa, giúp họ nâng cao kỹ năng và hiểu biết. Chính quyền có thể hỗ trợ trong việc quảng cáo, tiếp thị và xúc tiến thương mại, giúp sản phẩm lưa truyền thống tiếp cận được với một lượng lớn khách hàng tiềm năng.

Kết hợp giữa việc bảo tồn truyền thống dệt lưa và phát triển du lịch, tạo ra một nguồn thu nhập ổn định cho cộng đồng. Chính quyền có thể ban hành các quy định và chính sách nhằm bảo vệ quyền lợi của những người tham gia vào ngành lưa, như quyền sở hữu trí tuệ, chứng nhận nguồn gốc sản phẩm. Xây dựng và nâng cấp hạ tầng như đường giao thông, nguồn nước, điện năng, và các trung tâm triển lãm hoặc bảo tàng lưa. Chính quyền có thể là cầu nối giữa cộng đồng sản xuất lưa và các tổ chức quốc tế, mở ra cơ hội hợp tác, đầu tư và trao đổi kỹ thuật. Giảm bớt các rào cản hành chính, tạo điều kiện thuận lợi cho việc đầu tư, mở rộng sản xuất và tiếp cận thị trường. Khi chính quyền và cộng đồng cùng nhau hợp tác một cách chặt chẽ, ngành lưa không chỉ đóng góp vào việc bảo tồn di sản văn hóa mà còn trở thành một lực lượng thúc đẩy sự phát triển kinh tế và xã hội của khu vực.

3. Kết luận:

Kết luận của bài báo nhấn mạnh tầm quan

trọng của việc bảo tồn và phát triển truyền thống dệt lưa Mã Châu, đồng thời nêu bật ý nghĩa văn hóa, kinh tế, và xã hội của nó. Bài viết kêu gọi áp dụng công nghệ, đào tạo, hỗ trợ tài chính và chính sách, tiếp thị, bảo tồn di sản, hợp tác quốc tế, và bảo vệ quyền lợi sở hữu trí tuệ. Mục tiêu là đảm bảo sự phát triển mạnh mẽ và bền vững của ngành lưa Mã Châu, đáp ứng nhu cầu thị trường hiện đại và góp phần vào sự phát triển kinh tế - xã hội

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- [1] Bà chúa Tằm Tang xứ Quảng, NXB Đà Nẵng. Xuất bản năm 2003
- [2] Dưa làng lưa Mã Châu hơn 600 năm tuổi vươn xa: <https://congthuong.vn/dua-lang-lua-ma-chau-hon-600-nam-tuoi-vuon-xa-178387.html>
- [3] Nghề dệt lưa truyền thống ở Duy Xuyên-Di sản từ quá khứ : http://baotang.quangnam.gov.vn/Default.aspx?tabid=63&Group=47&NID=1966&nghe-det-lua-truyen-thong-o-duy-xuyen--di-san-tu-qua-khu&dnn_ctr384_Main_rg_danhsachkhacChangePage=10&dnn_ctr384_Main_rg_danhsachmoiChangePage=4
- [4] Hành trình NTK Lê Thanh Hoà đến với Lụa Mã Châu | fall/winter 2022: <https://www.youtube.com/watch?v=7f8uK-XsUyI>
- [5] Thăm làng nghề hơn 400 năm tuổi lưa tơ tằm Mã Châu: <https://bnews.vn/tham-lang-nghe-hon-400-nam-tuoi-lua-to-tam-ma-chau/157103.html>
- [6] Lê Thanh Hoà muốn tái sinh chất liệu truyền thống trong thời trang hiện đại: <https://thoitrangtre.thanhvien.vn/le-thanh-hoa-muon-tai-sinh-chat-lieu-truyen-thong-trong-thoi-trang-hien-dai-post1511597.html>